

Încotro se îndreaptă agricultura României – coordonate ale dezvoltării sistemului agroalimentar românesc (orizont 2040–2050)*

*Cecilia Alexandri***

ÎNCOTRO SE ÎNDREAPTĂ AGRICULTURA ROMÂNIEI – COORDONATE ALE DEZVOLTĂRII SISTEMULUI AGROALIMENTAR ROMÂNESC ORIZONT 2040-2050

Coordonator: Cecilia ALEXANDRI

Contributori: Lucian LUCA, Monica Mihaela TUDOR, Camelia GAVRILESCU, Elisabeta ROȘU, Iuliana IONEL, Cornelia ALBOIU, Mirela RUSALI, Mihai CHIȚEA

Aula Academiei Române, 10 noiembrie 2023

*Alocuțiune susținută la conferinței-dezbateri „Unde se află (1990–2023) și încotro se îndreaptă agricultura României (orizont 2050)” (10 noiembrie 2023, Aula Academiei Române).

**Dr., directoarea Institutului de Economie Agrară

CONȚINUT

- Stadiul actual al securității alimentare în România
- Obiective strategice generale și specifice, indicatori sintetici și ținte
 - *Creșterea rolului agriculturii românești ca furnizor de securitate alimentară*
 - *Îmbunătățirea accesului populației la hrană și a calității alimentației*
 - *Adaptarea agriculturii la schimbările climatice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră*
 - *Transformarea sectorului agroalimentar într-un sector inovativ*
- Programe de măsuri și resursele necesare
- Concluzii

Definiții succesive ale conceptului de securitate alimentară...

- Conceptul de securitate alimentară s-a dezvoltat în timp, în ultima jumătate de secol, devenind din ce în ce mai cuprinzător și complex
- La începutul anilor 70, accentul s-a pus pe problema disponibilității ofertei agricole și alimentare, deoarece se considera că securitatea alimentară este rezolvată dacă **oamenii au suficiente alimente**
- În anul 1996 (World Food Summit): Securitatea alimentară la nivel individual, de gospodărie, național, regional și global este atinsă atunci când toți oamenii au **acces fizic și economic** la o hrană suficientă pentru a satisface nevoile dietetice și preferințele alimentare necesare unei vieți active și sănătoase

... și ale autosuficienței alimentare

- În perioadele timpurii conceptul de securitate alimentară se suprapunea peste cel de autosuficiență
- Autosuficiența alimentară este considerată un element al securității naționale, iar statele aveau datoria de a asigura hrana pentru cetățenii lor
- Autosuficiența este asigurată atunci când există o producție agricolă suficientă pentru a asigura hrana pentru cetățeni, astfel încât să fie asigurată stabilitatea politică și socială internă și depășirea unor momente de criză. Aprovizionarea cu alimente a reprezentat dpv istoric o componentă cheie a atribuțiilor statului națiune

Cum se evaluează securitatea alimentară la nivel național / regional / individual

- **Indicele GFSI (Global Food Security Index)**, elaborat de grupul *The Economist* (inițial de către *Economist Intelligence Unit*, în prezent de către *Economist Impact*), reprezintă un scor pe baza căruia se realizează o clasificare a țărilor din punct de vedere al gradului de asigurare a securității alimentare. Prima ediție a fost publicată în 2012 și analiza trei dimensiuni larg acceptate ale securității alimentare **accesibilitatea, disponibilitatea și calitatea și siguranța** iar, în ediția din 2022 a apărut și o a patra dimensiune, **sustenabilitatea și adaptarea**. Clasamentul cuprinde 113 țări - atât țări cu venituri ridicate, cât și țări din categoria celor cu venituri scăzute - evaluate în 2022 pe baza a **68 de indicatori**.
- **Evaluarea FAO** – un indicator important este **prevalența insecurității alimentare severe sau moderate**, indicator măsurat cu ajutorul Scalei de experiență a insecurității alimentare (Food Insecurity Experience Scale - FIES)

Valorile Indicelui securității alimentare (GFSI) pentru România (din 100 puncte)

RO se află pe poziția 45 (din cele 113 țări) și pe locul 23 între cele 26 țări europene pentru care s-a calculat GFSI

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Scor general	67,7	68,7	70,9	69,2	70,5	71,7	69,3	68,8
1. Accesibilitate	87,8	88,5	88,4	85,8	84,5	84,0	83,7	85,1
2. Disponibilitate	53,0	55,7	53,6	53,4	58,0	63,4	62,1	60,6
3. Calitate și siguranță	77,3	77,8	84,1	83,2	82,7	82,4	76,9	77,9
4. Sustenabilitate și adaptare	47,6	47,6	53,7	50,5	53,7	53,7	50,4	47,1

Scorurile Indicelui securității alimentare (GFSI) 2022 pentru unele țări europene (din 100 de puncte)

	Scorurile pe dimensiuni				Scorul general	Calificativul general
	Accesibilitate	Disponibilitate	Calitate și siguranță	Sustenabilitate și adaptare		
Franța	91,3	69,0	87,7	70,3	80,2	Foarte bine
Polonia	87,4	63,8	81,5	66,7	75,5	Bine
România	85,1	60,6	77,9	47,1	68,8	Moderat

Nivelul de autosuficiență la principalele grupe de produse alimentare în România (%)

Rata de autosuficiență reprezintă procentul din consumul alimentar care este acoperit de producția internă și se calculează după formula:

RA= Producția x 100/(Producție + Import – Export - Variația stocurilor)

Grupe de produse	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cereale și produse din cereale	147,9	160,4	203,3	238,3	223,9	168,4	203,6
Cartofi	87,3	90,4	100,3	99,0	90,8	64,8	57,5
Legume, produse din legume, leguminoase și pepeni	88,2	85,3	90,9	86,7	84,3	81,6	82,0
Fructe și produse din fructe	67,2	63,8	63,8	73,5	65,8	68,5	68,8
Zahăr și produse din zahăr	100,6	84,9	81,0	26,2	54,8	34,9	52,9
Lapte și produse din lapte	93,1	90,2	88,9	87,8	86,8	86,4	85,3
Ouă	102,5	96,6	98,7	101,4	97,5	96,8	102,1
Carne și produse din carne, din care:	79,0	78,5	75,9	72,5	72,7	72,1	66,8
- de porcine	70,0	70,1	63,8	57,1	54,3	55,3	54,1
- de pasăre	89,2	84,4	84,6	88,4	92,2	90,4	90,3
Pește și produse din pește	18,5	19,5	20,3	17,7	19,5	15,7	14,3
Grăsimi vegetale și animale	82,4	84,9	84,9	86,9	88,1	83,9	85,0

Actualul demers strategic reprezintă o actualizare a capitolului *Securitate și siguranță alimentară* din *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani* (2016)

Direcții strategice 2016

- Creșterea rolului agriculturii românești ca furnizor de securitate alimentară
- Creșterea accesului populației la hrană și îmbunătățirea calității alimentației
- Dezvoltarea rurală și ridicarea nivelului educațional – premize pentru îmbunătățirea siguranței alimentare și nutriționale

Obiective generale 2023

- Creșterea rolului agriculturii românești ca furnizor de securitate alimentară
- Îmbunătățirea accesului populației la hrană și a calității alimentației
- Adaptarea agriculturii la schimbările climatice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră
- Transformarea sectorului agroalimentar într-un sector inovativ

1. Obiectivul general:
Creșterea rolului
agriculturii românești ca
furnizor de securitate
alimentară

1.1. Obiectiv specific:
 Creșterea nivelului de asigurare a consumului alimentar din producția internă
 (indicator: rata autosuficienței la principalele produse agricole, cu accent pe cele deficitare: carne, legume, fructe)

%	2021	2030	2050
Cereale și produse din cereale	204,0	206,0	211,0
Legume și produse din legume, d.c.:	82,0	87,0	91,0
-tomate	71,4	76,0	84,0
Fructe și produse din fructe, d.c.:	68,8	73,0	80,0
- mere	84,4	90,0	92,0
Carne și produse din carne, d.c.:	66,8	83,0	99,0
Carne de porcine	54,1	68,0	94,0
Carne de pasăre	90,3	92,0	103,0
Carne bovine	81,0	85,0	92,0
Carne ovine și caprine	113,7	115,0	117,0

1. Obiectivul general:
Creșterea rolului
agriculturii românești ca
furnizor de securitate
alimentară

1.2. Obiectiv specific:
 Stabilizarea ofertei agricole interne prin reabilitarea și modernizarea sistemului de irigații
 (indicator: suprafața efectiv irigată)

Suprafața agricolă: mii ha	Situația de bază (2022)	2030	2040	2050
suprafață efectiv irigată	528	800	1100	1400

1. Obiectivul general:
Creșterea rolului
agriculturii românești ca
furnizor de securitate
alimentară

1.3. Obiectiv specific:
Dobândirea statutului de
țară exportatoare netă
de produse
agroalimentare
(indicator: deficit/
excedent comercial
agroalimentar)

	Situația de bază		2030	2040	2050
	2021	2022			
Total exporturi (milioane euro)	9.588	11.980	14.581	17.388	20.664
Total importuri (milioane euro)	10.179	13.263	15.266	16.804	18.867
Total balanță (milioane euro)	-591	-1,283	-685	+584	+1.798
<i>Pondere produse procesate în total exporturi (%)</i>	<i>38</i>	<i>40</i>	<i>43</i>	<i>47</i>	<i>50</i>
<i>Pondere produse procesate în total importuri (%)</i>	<i>66</i>	<i>65</i>	<i>64</i>	<i>64</i>	<i>63</i>

2. Obiectivul general:
Îmbunătățirea accesului
populației la hrană și a
calității alimentației

2.1. Obiectiv specific:
Îmbunătățirea accesului
la hrană și a diversității
alimentare
(indicatori: ponderea
cheltuielilor de consum
alimentar în cheltuielile
totale de consum ale
gospodăriilor și
consumul de calorii)

	UM	Valoarea de referință 2021	2030	2050
Ponderea cheltuielilor de consum alimentar (alimente și băuturi nealcoolice) în cheltuielile totale de consum	%	33,4	30,0	15,0
Consumul de carne în echivalent carne proaspătă	Kg/loc	74,7	75,0	În scădere conform trendului european
Consumul de cereale în echivalent boabe	Kg/loc	200,6	172,0	În scădere conform trendului european
Consumul de legume în echivalent legume proaspete	Kg/loc	180,2	182,0	În creștere conform trendului european
Consumul de fructe în echivalent fructe proaspete	Kg/loc.	115,3	131,0	În creștere conform trendului european
Consumul de calorii	Cal./zi/pers.	3558	3500	În scădere, în jur de 2900-3100

3. Obiectivul general:
Adaptarea agriculturii la
schimbările climatice și
reducerea emisiilor de
gaze cu efect de seră

3.1. Obiectiv specific:
 Neutralitatea agriculturii
 din punct de vedere al
 emisiilor de gaze cu
 efect de seră
 (indicator: reducerea
 emisiilor de gaze cu
 efect de seră din
 agricultură)

	1990	2005	2020	2030	2050
Cantitate (kt CO2 eq)	33.917, 37	20.489,82	18.315,85	15.262,82	10.175,21
Reducere față de 1990 (%)		-39,59	-46%	-55%	-70%

3. Obiectivul general:
Adaptarea agriculturii la
schimbările climatice și
reducerea emisiilor de
gaze cu efect de seră

3.2. Obiectiv specific:
 Îmbunătățirea calității
 solului și protejarea
 resurselor de apă
 (indicator: cantitatea de
 îngrășăminte chimice
 utilizate)

	2020	2030	2050
Cantitate (tone)	738.453	701.530	590.762
Reducere (%)		-5%	-20%
Cantitatea medie la ha teren arabil (kg/ha)	78,6	74,4	62,7

3. Obiectivul general:
Adaptarea agriculturii la
schimbările climatice și
reducerea emisiilor de gaze
cu efect de seră

3.3. Obiectiv specific:
Extinderea agriculturii
ecologice
 (indicator: ponderea
 suprafeței destinate
 agriculturii ecologice în
 total suprafață agricolă)

Agricultura ecologică	2020	2030	2050
% din suprafața agricolă utilizată	3,6	8	20

4. Obiectivul general:
Transformarea sectorului
agroalimentar într-un
sector inovativ

4.1. Obiectiv specific:
Srijinirea investițiilor
CDI în dezvoltarea de
tehnologii inovative
 (indicator: cheltuieli brute
 CDI dedicate științelor
 agricole – euro/ locuitor)

Operatori	2020	2030	2050
Învățământ superior de profil	0,4	2,1	5,6
Sector guvernamental (institute/centre de cercetare)	2,1	3,2	5,5
Mediu de afaceri din sectorul agricol	0,3	1,0	2,4

În momentul de față în România se alocă pentru cercetarea agricolă 0,02% din PIB fiind țara cu cele mai scăzute investiții în CDI.

4. Obiectivul general:
Transformarea sectorului
agroalimentar într-un
sector inovativ

4.2. Obiectiv specific:
 Susținerea
 parteneriatelor pentru
 integrarea orizontală și
 verticală pe filiere
 (indicator: cota de piață
 a organizațiilor
 cooperatiste din
 agricultură)

	2020	2030	2050
Cota de piață a organizațiilor cooperatiste în producția agricolă totală a sectorului agricol (%)	< 2%	13%	40%

4. Obiectivul general:
Transformarea sectorului
agroalimentar într-un
sector inovativ

4.3. Obiectiv specific:
 Profesionalizarea
 fermierilor și forței de
 muncă agricole
 (indicator: participarea
 populației rurale la
 cursuri de formare
 continuă)

	2020	2022	2030	2050
populația rurală care participă la cursuri de formare sau instruire vocațională (%) (într-un an)	4,9	7,1	10	14

45% din lucrătorii din agricultură au absolvit cel mult studii gimnaziale
 94,5% din șefii de fermă au doar experiență practică, 4,7% au pregătire agricole de bază și 0,74% pregătire agricolă completă

Politici și programe pentru atingerea țintelor

- Modificarea structurii producției agricole
- Îmbunătățirea valorificării produselor agricole românești
- Asigurarea echilibrului între exploatațiile mari și cele mici

Structura producției agricole în România, comparativ cu Franța și Polonia, 2021 (%)

	Cereale	Seminta uleioase	Plante furajere	Legume	Plante și flori	Cartofi	Fructe	Vin	Animale	Produse animale
Franța	16,2	3,4	9,1	4,2	4,2	4,5	3,5	12,2	23,1	15,2
Polonia	17,3	4,5	3,6	10,0	0,5	2,1	6,1	...	30,5	20,0
România	29,5	9,4	8,3	12,7	2,4	2,3	8,6	1,5	11,0	12,7

Sursa: *Economic accounts for agriculture - values at constant prices (2015 = 100)*
[AACT_EAA03__custom_6626862] Eurostat

Măsura 1: Schimbarea structurii producției agricole prin diversificare mai accentuată și creșterea ponderii sectoarelor cu valoarea adăugată mare

- *Context:* Producția agricolă este dominată de cereale și oleaginoase care reprezintă 40% din valoarea producției. Dacă actualele tendințe din agricultură vor conserva actuala structură productivă, vom asista în viitorii ani la amplificarea deficitelor balanței comerciale agricole, datorită creșterii și diversificării cererii. Practic oferta agricolă nu este corelată cu cererea populației.
- Se propune scăderea ponderii sectorului cereale și uleioase până la 20-25% și creșterea sectorului animalier până la 35-40%. De asemenea creșterea sectoarelor legume, fructe, vin.
- Este un obiectiv greu de realizat dar tangibil pe un orizont de timp de 30 de ani (2050).

Propunere: Ponderea principalelor grupe de produse agricole în outputul agricol în 2050 (%)

	2021	2030	2050
Cereale și plante uleioase	39,3		20-25,0
Legume, fructe, cartofi, vin	27,5		30,0
Animale și produse animale	23,7		35-40,0

Măsura 2: Îmbunătățirea valorificării produselor agricole românești

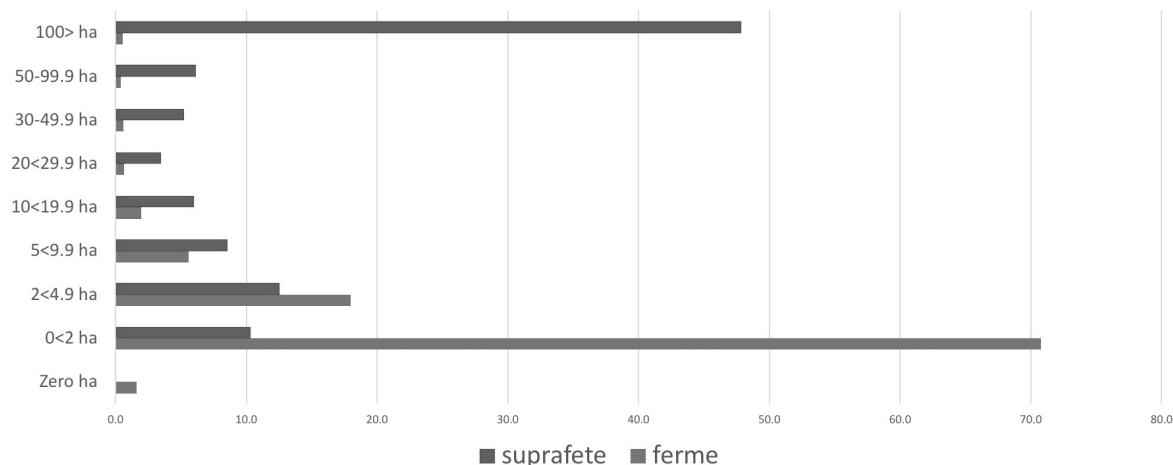
Context: Analiza structurii valorii adăugate pe lanțul agroalimentar arată un dezechilibru între ponderea producției primare agricole și ponderea sectorului de distribuție alimentară care este în creștere în detrimentul industriei alimentare, a cărei pondere scăzută reprezintă un factor de slăbire a competitivității sectorului agroalimentar

Propunere: o analiză care se bazează pe clasamentul primelor zece produse agro-alimentare importate în 2021 și luând în considerare potențialul de producție agricolă a RO a identificat 8 clase de produse care ar trebui să fie în atenția autorităților pentru soluții de depășire a dificultăților și reducerea importurilor

Cele opt clase identificate:

- grupa Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon;
- clasa Fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie;
- clasa Fabricarea biscuiților și pișcoturilor; fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie;
- clasa Producția și conservarea cărnii (care nu include producția de carne de pasăre);
- clasa Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre;
- clasa Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre);
- clasa Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor;
- clasa Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor.

Echilibrarea structurii agrare a României -situația 2020 (%) -

Echilibrarea structurii agrare a României

Context: România are o structură agrară polarizată și un număr foarte mare de ferme (cca 2,9 milioane în 2020). Fermele mici, sub 10 hectare, reprezintă 95,9% din numărul de ferme și dețin 31,4% din suprafața agricolă utilizată, în timp ce fermele mari, peste 100 hectare, reprezintă 0,5% din numărul de ferme, dar exploatează aproape jumătate din suprafața agricolă utilizată (47,8%). Procesul de polarizare s-a accentuat treptat, în urma aderării țării la Uniunea Europeană și liberalizării pieței funciare.

Propunere: Politica funciară trebuie să fie corelată cu politica structurilor exploatațiilor agricole și asigurarea echilibrului între exploatațiile mici și mari pentru promovarea diversificării producției.

Se propune înființarea unei agenții de amenajare funciară care să corecteze eșecurile pieței. Aceasta ar trebui să aibă un drept de preemțiune la cumpărarea terenurilor agricole puse în vânzare de proprietarii acestora. Prin utilizarea dreptului de preemțiune, agenția poate contribui la instalarea sau menținerea agricultorilor, la creșterea dimensiunii exploatațiilor mici, la păstrarea echilibrului între diferitele tipuri de exploatații și la descurajarea speculațiilor cu terenuri.

Resursele necesare

- **Resursele umane**

-populația ocupată în agricultură – 878 mii persoane 2022, respectiv 11% din populația ocupată, dintre care 37% au peste 50 ani

-în România, o persoană ocupată lucrează 14.5 ha teren agricol, față de 37 ha teren agricol în Franța

-se estimează o reducere a forței de muncă în agricultură până la 640 mii persoane în 2030 și 320 mii persoane în 2050, în conformitate cu trendul demografic.

-concomitent se estimează o creștere a intensității muncii în agricultură până la 20ha/lucrător în 2030 și 40 ha/ lucrător în 2050, în condițiile îmbunătățirii tehnologiilor și a avansului tehnicilor digitale

Resursele naturale

- ***Terenurile agricole – 12,76 milioane sauprafața agricolă utilizată***

- o structură agrară foarte polarizată, care se accentuează în timp:

31.4% din suprafață este exploatat de ferme sub 10ha iar 47.8% de ferme peste 100 ha, dintre care unele depășesc mii de ha

- acest aspect amplifică sărăcia rurală, mai ales în zonele cu exploatații foarte mari

- piața a evoluat rapid iar prețurile terenurilor au crescut spectaculos (7600 euro/ha în 2021)

- au existat îngrijorări privind fenomenul acaparării terenurilor de către străini, mai ales în perioadele când prețurile erau mici. O evaluare efectuată în 2016 estima că suprafața aflată în proprietate firmelor străine și a firmelor românești cu capital străin era de cca 958 mii ha, adică 8% din suprafața agricolă sau 12% din suprafața arabilă. Există multe cifre care se vehiculează pe acest subiect însă fără evaluări pertinente

Resursele de apă

- resursele totale sunt estimate la 134,6 mld. metri cubi, dintre care 38,3 mld. metri cubi reprezintă resursa regenerabilă
- agricultura este pe locul doi ca sursă a poluării apei cu substanțe chimice (apele subterane și cu materii organice (apele de suprafață)
- în România stresul hidric este foarte ridicat în zone din Nord-Est, Est și Sud-Est
- referitor la disponibilitatea resurselor de apă pentru irigații, se estimează faptul că suprafața care ar putea fi irigată nu depășește 2 mil. ha
- se propun soluții inovative pentru creșterea eficienței utilizării apei în agricultură

Resursele financiare

- Alocările financiare necesare sunt asigurate în principal din PAC prin Planurile Naționale Strategice și din Bugetul național care asigură cofinanțările PAC precum și finanțarea unor programe specifice (ex. programul de irigații)
- Finanțarea PNS 2023-2027 este de 15.8 mld. euro, dintre care 9.78 mld pentru plățile directe, din care 6.27 mld. pentru sectorul vegetal și 1.05 mld.euro pentru sectorul animal (sprijinul cuplat).
- Pentru eco-scheme sunt alocate 2,29 mld euro pentru sectorul vegetal și 247,9 mil. euro pentru sectorul zootehnic
- Intervențiile pentru dezvoltare rurală au alocări de 5,87 mld. euro (din FADR și de la bugetul de stat), pentru investiții în ferme (inclusiv pentru irigații), pentru climă și mediu și pentru dezvoltarea zonelor rurale.

Primele 10 intervenții de dezvoltare rurală din PNS 2023-2027

Rang	Intervenția	Alocare (mil. euro)	% în Pilonul 2
1	Bunăstarea animalelor (porc și pasăre)	736,3	12,4%
2	LEADER (dezvoltarea locală comunitară)	500,0	8,4%
3	Agro-mediu și climă (pajiști, culturi verzi, rase locale)	492,3	8,3%
4	Zone afectate de constrângeri naturale semnificative	420,0	7,0%
5	Modernizarea infrastructurii de irigații	400,0	6,7%
6	Agricultură ecologică (conversie și menținerea certificării)	389,1	6,6%
7	Sprijin pentru instalarea tinerilor fermieri	250,7	4,8%
8	Zone afectate de constrângeri naturale - zona montană	240,0	4,1%
9	Investiții în sectorul zootehnic	224,6	3,8%
10	Investiții în condiționarea, depozitarea și procesarea produselor agricole în afara exploatației (industria alimentară)	210,3	3,6%

Concluzii

1. Securitatea alimentară manifestă o serie de vulnerabilități în RO, în ceea ce privește indicatorii de Sustenabilitate și adaptare (scor 47,1) și Disponibilitatea alimentelor (scor 60,6)

2. Obiectivele strategiei pe orizontul 2030-2050 vizează dezvoltarea producției agricole ca furnizor de securitate alimentară, dar și transformarea modelului de consum alimentar al populației, adaptarea la schimbările climatice și transformarea agriculturii într-un sector inovativ

3. Strategia propune trei soluții pentru rezolvarea fie și parțială a problemelor majore, persistente ale sistemului agroalimentar românesc și anume:

-schimbarea treptată a structurii producției agricole, prin reorientarea fermelor către produse cu valoare adăugată mai mare, cu preponderență către sectorul zootehnic, horticultură, viticultură, fructe, floricultură

-îmbunătățirea valorificării produselor agricole românești, prin prelucrarea produselor agricole primare în unități de procesare care să valorifice potențialul productiv local și regional în contextul tradițiilor culturale specifice

-îmbunătățirea echilibrului între exploatațiile mari și mici

Polarizarea în creștere a structurii agrare ar face utilă înființarea unei agenții de amenajare funciară care să corecteze efectele (eșecurile) pieței funciare, prin inițierea dreptului de preemțiune a statului la cumpărarea de terenuri, stimularea instalării tinerilor agricultori, creșterea dimensiunii exploatațiilor mici și descurajarea speculei cu terenuri.